

TANGO

Gerard Béhaugé

Ciągle trwają dyskusje na temat etymologii słowa „*tango*”. W XIX wieku w Hiszpanii i kilku krajach latynoamerykańskich terminem tym określało się różne typy tańców, piosenek i obchodów lokalnych świąt. **Fernando Ortis** i inni uważają, że słowo to jest pochodzenia afrykańskiego i oznacza „taniec afrykański”. Inni uważają, że jest ono pochodzenia kastylijskiego i wywodzi się od starego hiszpańskiego słowa *tañer* (*taño* – grać na instrumencie). **Rossi i Vega** twierdzili, że określenia *tango* używali od czasów kolonialnych czarni niewolnicy w rejonie La Plata (Argentyna i Urugwaj) nazywając w ten sposób swoje instrumenty perkusyjne (szczególnie bębny), miejsce tańca i sam taniec. Do pierwszych dekad XIX wieku znaczenie słowa rozszerzono na czarne *comparsas*, grupy uczestniczące w festiwalach karnawałowych w Montevideo, znane także jako *candombe*. Aż do roku 1900 tangami nazywano kubańskie *comparsas* (rodzaj parady karnawałowej).

Od połowy XIX wieku nazwa *tango* odnosi się także do tańca cygańskiego lub andaluzyjskiego (flamenco). Jednakże, z muzycznego punktu widzenia (szczególnie, jeśli chodzi o rytm) niewątpliwie znane w wielu krajach **tango** – najważniejsza argentyńska i urugwajska popularna miejska piosenka i taniec – jest spokrewnione z kubańską habanerą i kubańskim tango. To drugie, razem z habanerą, rozprzestrzeniło się w krajach latynoamerykańskich do połowy XIX wieku. W drugiej połowie XIX wieku zarówno w Brazylii jak i w rejonie Rio de la Plata „tangiem” nazywano habanerę. *Tango brasileiro* było początkowo niczym więcej jak lokalną adaptacją kubańskiej habanery.

Pomimo wielu znaczeń tangiem nazywamy przede wszystkim najbardziej popularny argentyński taniec miejski XX wieku – jest to jeden z najbardziej ekspresyjnych i narodowych symboli Argentyny i jej mieszkańców. Twierdzi się, że tango rozwinęło się w *arabal* lub *orillas* (slumsach) na peryferiach Buenos Aires. Kultura podmiejska składała się m.in. z tradycji *gaucho* (pasterzy), którzy przenieśli się do miasta i z elementów wprowadzonych po roku 1870 przez miliony sfrustrowanych imigrantów z Europy. Tradycje muzyczne *gaucho* reprezentowane są przez *payada* i *milonga*. Improwizowane teksty piosenek *payada* często odnosiły się do aktualnych wydarzeń i wyrażały protest społeczny. Natomiast do tworzenia rytmicznej struktury tanga przyczyniło się *milonga*, taniec przypuszczalnie pochodzenia afrykańskiego, w rytmie dwudzielnym i synkopowanym. Większość znawców tanga twierdzi, że taniec ten był początkowo adaptacją tanga andaluzyjskiego, kubańskiego *danzon* i habanery. Do ok. roku 1915 tango utrzymywało rytm 2/4 habanery i milonga, po czym coraz częściej występowały rytmy 4/4 i 4/8; po roku 1955 rozwinęły się nowe zawiłości rytmu.

Można wyróżnić trzy rodzaje tanga: *tango - milonga*, *tango - romanza* i *tango - canción*.

Tango - milonga jest czysto instrumentalne (dla orkiestr) i ma bardzo rytmiczny charakter; najbardziej „klasycznym” przykładem jest „*BOEDO*” (Julio De Caro - 1928) - chociaż początkowo zawierało także liryki Dante Linyera, rzadko je wykonywano w tej wersji. **Tango - romanza**, utwór instrumentalny lub wokalny, jest bardziej liryczny i melodyjny i ma bardzo romantyczny tekst; jednym z najbardziej znanych jest „*FLORES NEGRAS*” (Francisco De Caro - 1928), uważane za model subtelnygo liryzmu w tangu. **Tango - canción**, jak wskazuje jego nazwa jest zawsze utworem wokalnym z akompaniamentem instrumentalnym i ma bardzo sentymentalny charakter. Typ ten reprezentował – szczególnie w latach 30–tych XX w. – przemianę tanga w gatunek bardziej popularny kojarzony nie tylko ze slumsami. Jednakże *piosenki - tanga* ciągle pokazywały miłość i życie w sposób bardzo pesymistyczny, fatalistyczny i często patologiczny, tak jak to było w przypadku bardzo gorzkich, ponurych i introwertycznych

piosenek tworzonych w slumsach. W tym samym okresie w licznych *piosenkach* – *tangach* pojawił się socjalny protest. Do najlepszych przykładów *piosenek* - *tang* należą: „*MI NOCHE TRISTE*” (Samuel Cariota – 1915), „*ADIOS MUCHACHOS*” (Julio César Sanders – 1928), „*MILONGUITA*” (Enrique Delfino – 1920) oraz „*SUR*” (Anibal Troilo – 1948).

Z punktu widzenia struktury pierwsze tanga miały formę trójdzielną, ale po roku 1915 zaczęła dominować forma dwuczściowa. **Enrique Delfino** (1895 - 1967) uważany jest za pierwszego kompozytora, który ustanowił pierwsze standardowe formy tanga.

Pierwszymi grupami instrumentalnymi grającymi tanga były *tercetos* - tria, zawierające zwykle skrzypce, flet i gitarę, zastępowaną niekiedy przez akordeon. Liczne utwory napisano także do wykonywania solo na pianinie lub do śpiewu z akompaniamentem pianina. Około roku 1900 nowe trio obejmowało pianino, skrzypce i bandoneon (diatoniczny akordeon z 38 klawiszami dla rejestrów wysokich i średnich oraz 33 dla rejestrów niskich, w najbardziej klasycznej wersji zaadoptowanej przez wykonawców tanga). **Vicente Greco** (1888-1924), słynny kompozytor i lider stworzył jako pierwszy zespół nazywany *orquesta típica*, która początkowo obejmowała skrzypce, flet, gitarę i bandoneon. Zespół Greco (**ORQUESTA TIPICA CRIOLLA**) został po raz pierwszy nagrany w roku 1911 (z dwójkiem skrzypiec i dwoma bandoneonami). Później tworzone większe zespoły, z których największe obejmowały 4 bandoneony oraz sporych rozmiarów sekcje instrumentów smyczkowych ze skrzypcami, wiolonczelą, podwójnym basem i pianinem. W latach 1930 - 1940 do grup instrumentalnych często dołączano duety wokalne. Największą popularność zdobyły zespoły: **ORQUESTRA TIPICA SELECT** stworzona w roku 1919; **ORQUESTRA TIPICA VICTOR** powołana w roku 1925 w celu dokonywania nagrań dla wytwórni RCA „Victor”; **ORQUESTRA TIPICA NOVEL** (1934) oraz **ORQUESTRA TIPICA LOS PROVINCIANOS**, prowadzona przez słynnego bandoneonistę Ciriaco Ortiz’a. Pod wpływem **Astora Piazzolli** w latach 40-tych pojawiły się duże grupy orkiestrowe z instrumentami perkusyjnymi, stanowiące odłamy *orquesta típica*. W latach 60-tych Piazzolla wprowadził do mniejszych zespołów (np. do swojego **QUINTETO TANGO NUEVO**) gitarę elektryczną.

Umiędzynarodowienie tanga nastąpiło w ciągu pierwszych piętnastu lat XX wieku. Tango stało się modne w Paryżu po roku 1907, kiedy **Camille de Rhynal** (znana jako „Tod Cams”), tancerka, nauczycielka tańca i organizatorka konkursów tańca zmodyfikowała nagłe ruchy tanga, które uważane były za zbyt szorstkie (bez ogłady) do wykonywania w salach balowych. W Anglii tango stało się popularne od roku 1912, kiedy było tańczone przez **Phyllis Dare** i **George Grossmith’a** w sztuce „*THE SUNSHINE GIRL*”. Wkrótce tango zaczęto tańczyć w restauracjach oraz na „tangowych” przyjęciach i prywatkach.

Po pierwszej wojnie światowej tango stało się najpopularniejszym tańcem i było przedstawiane na większości konkursach tanecznych. Największy wpływ na rozpowszechnienie tanga w Europie i na półkuli zachodniej miał **Carlos Gardel** (1887 - 1935), postać niezwykła. W latach 20-tych stał się popularnym idolem argentyńskim, którego legenda trwa do dziś. Pochodząc ze slumsów, Gardel był symbolem spełnienia marzeń biednego *porteño*. Jedną z jego największych zasług w tworzeniu historii tanga jest zmiana jego ściśle tanecznego charakteru na pieśń o charakterze socjalno - kulturowym, z którą mogli się identyfikować Argentyńczycy wywodzący się z różnych klas społecznych. Jego najbardziej znane kompozycje to: „*EL DIA QUE ME QUIERAS*”, „*MI BUENOS AIRES QUERIDO*”, „*POR UNA CABEZA*”, „*VOLVER*”, „*SILENCIO*” oraz „*CUESTA ABAJO*”. Ponadto Gardel wielokrotnie nagrywał popularne tanga innych kompozytorów, a także często pojawiał się w filmach.

Można przypuszczać, że najbardziej znanym tangiem jest „*LA CUMPARSITA*” (Gerardo Matos Rodriguez – 1917). Innymi reprezentatywnymi utworami z międzynarodowego repertuaru są: „*ADIOS MUCHACHOS*” (Julio César Sanders – 1928), „*YIRA, YIRA*” (Enrique Santos Discépolo – 1930), „*NOSTALGIA*” (Juan Carlos Cobián – ok. 1930), „*ADIÓS, PAMPA MIA*” (Francisco Canaro), „*EL CHOCLO*” (Villoldo – 1928) czy „*A MEDIA LUZ*” (Edgardo Donato).

Choreografia tanga jest także symbolem kultury slumsów, a poprzez swoje figury taneczne, gesty i postawy odzwierciedla manieryzm i styl **compadrito**, popularnego bohatera podobnego do Don Juana i jednocześnie do stręczyciela z dawnych dzielnic Buenos Aires. Mafud (1966) interpretował prostą, nieruchomą górną część ciała tancerza jako odbicie charakterystycznej postawy **compadrito**. Powiązał on gładki wzór kroków z podobnym układem ruchów w czasie pojedynku na noże, a skierowane ku przodowi pochylenia z użyciem eleganckich butów na wysokich obcasach. Głównym tematem tanga jako tańca obejmującej się pary jest oczywista dominacja mężczyzny nad kobietą wyrażona przy pomocy serii kroków i bardzo mocnym uścisku sugerującym akt seksualny. Charakterystycznym dla tańca jest kontrast pomiędzy bardzo aktywnym mężczyzną i w sposób oczywisty pasywną kobietą. Taylor (1976) zinterpretował to jako taneczne potwierdzenie *machismo*, pewności i seksualnego optymizmu.

Tango utraciło swoją wcześniejszą popularność pod koniec lat 40-tych i w latach 50-tych, ale stało się na powrót popularne w latach 60 i 70-tych.

BIBLIOGRAFIA:

- **F. Ortiz:** *Hampa afro-cubana: glosario de afronegrismos* (Havana, 1924)
- **V. Rossi:** *Cosas de negros* (Buenos Aires, 1926)
- **C. Vega:** *Danzas y canciones argentinas* (Buenos Aires, 1936)
- **I. Carella:** *El tango* (Buenos Aires, 1956)
- **H. Ferrer:** *El tango: su historia y su evolución* (Buenos Aires, 1960)
- **T. de Lara:** *El tema del tango en la literatura argentina* (Buenos Aires, 1961)
- **J. de Caro:** *El tango en mis recuerdos* (Buenos Aires, 1964)
- **F. García Jiménez:** *El tango – historia de medio siglo, 1880-1930* (Buenos Aires, 1964)
- **H. Milkewitz:** *Psicología del tango* (Montevideo, 1964)
- **D. D. Vidart:** *Teoría del tango* (Montevideo, 1964)
- **A. Chinarro:** *El tango y su rebelión* (Buenos Aires, 1965)
- **F. Diego Astigueta:** „La mentalidad argentina en el tango y sus modismos” *Journal of Inter-American Studies* VIII/1 (1965), 67
- **F. García Jiménez:** *Así nacieron los tangos* (Buenos Aires, 1965)
- **E. Sábato:** *El tango – discusión y clave* (Buenos Aires, 1965)
- **I. Vilariño:** *Las letras del tango* (Buenos Aires, 1965)
- **C. Castillo (red.):** *Buenos Aires – tiempo Gardel* (Buenos Aires, 1966)
- **J. Mafud:** *La sociología del tango* (Buenos Aires, 1966)
- **L. A. Sierra:** *Historia de la orquesta típica – evolución instrumental del tango* (Buenos Aires, 1966)
- **R. O. Cerrutti:** *El tango* (Resistencia, 1967)
- **N. Ulla:** *Tango, rebelión y nostalgia* (Buenos Aires, 1967)
- **C. Vega:** „Las especies homónimas y afines de <Los orígenes del tango argentino>” *Revista musical chilena* (1967/101)
- **D. Vidart:** *El tango y su mundo* (Montevideo, 1967)
- **D. Canton:** „El mundo de los tangos de Gardel” *Revista latinoamericana de sociología* IV (1968), 341
- **A. Defino:** *Carlos Gardel – la verdad de una vida* (Buenos Aires, 1968)
- **F. García Jiménez:** *Estampas de tango* (Buenos Aires, 1968)
- **R. Cavadini:** *¿Tango o nueva expresión de Buenos Aires?* (Buenos Aires, 1969)
- **B. Matamoro:** *La ciudad del tango* (Buenos Aires, 1969)
- **J. Barcia:** *Discepolin* (Buenos Aires, 1971)
- **B. Matamoro:** *Carlos Gardel* (Buenos Aires, 1971)
- **B. Matamoro:** *Historia del tango* (Buenos Aires, 1971)
- **C. Sobrino:** *Diccionario del tango* (Buenos Aires, 1971)
- **O. Bozzarelli:** *Ochenta años de tango platense* (La Plata, 1972)
- **R. Briand:** *Crónicas del tango alegre* (Buenos Aires, 1972)
- **J. Portogalo:** *Buenos Aires – tango y literatura* (Buenos Aires, 1972)
- **J. M. Taylor:** „Tango – Theme of Class and Nation” *EM* XX (1976), 273